

DEFINING OPTIMAL WAYS OF KHARKIV'S SOCIAL-ECONOMIC DEVELOPMENT BY COMPONENT ANALYSIS

А. В. Мазурова. ВИЗНАЧЕННЯ ШЛЯХІВ ОПТИМІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ ХАРКОВА НА ОСНОВІ КОМПОНЕНТНОГО АНАЛІЗУ. У статті охарактеризовано метод компонентного аналізу, який полягає у визначенні проєкцій вектору розвитку на кожну вісь багатовимірного ознакового простору із детальним змістовним аналізом їх змін. Представлена динаміка індексів статистичних параметрів соціогеосистеми міста Харкова та окремо її районних соціогеосистем за період з 2010 по 2015 рр. Визначені показники, що позитивно та негативно впливали на розвиток соціогеосистеми міста Харкова загалом та окремо для кожного адміністративного району. Серед показників позитивного впливу можна виділити: збільшення чисельності дітей у дошкільних та загальноосвітніх закладах, зростання обсягів реалізованої промислової продукції, збільшення кількості суб'єктів ЄДРПОУ, зменшення використання котельно-пального палива та зменшення використання теплоенергії. Зменшення кількості населення; зменшення кількості загальноосвітніх закладів; зменшення студентів у ВНЗ I-II та III-IV рівнів акредитації; зменшення чисельності працівників, що займаються науковою діяльністю відносно до показників негативно-го впливу. Визначені райони-лідери та райони-аутсайтери за темпами соціально-економічного розвитку. За динамікою розвитку провідними районами стали Шевченківський та Індустріальний райони, райони-аутсайтери – Нemişлянський та Київський райони. Запропоновані рекомендації щодо оптимізації розвитку для кожного з районів міста та міста загалом.

Ключові слова: компонентний аналіз, соціально-економічний розвиток, соціогеосистема, статистичні показники, організація міського простору, місто Харків, адміністративні райони міста Харкова.

А. В. Мазурова. ВИЗНАЧЕННЯ ШЛЯХІВ ОПТИМІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ ХАРКОВА НА ОСНОВІ КОМПОНЕНТНОГО АНАЛІЗУ. В статті охарактеризовано метод компонентного аналізу, який полягає у визначенні проєкцій вектора розвитку на кожну вісь багатовимірного ознакового простору із детальним змістовним аналізом їх змін. Представлена динаміка індексів статистичних параметрів соціогеосистеми міста Харкова та окремо її районних соціогеосистем за період з 2010 по 2015 рр. Визначені показники, які позитивно та негативно впливали на розвиток соціогеосистеми міста Харкова загалом та окремо для кожного адміністративного району. Серед показників позитивного впливу можна виділити: збільшення чисельності дітей у дошкільних та загальноосвітніх закладах, збільшення обсягів реалізованої промислової продукції, збільшення кількості суб'єктів ЄДРПОУ, зменшення використання котельно-пального палива та зменшення використання теплоенергії. Зменшення кількості населення; зменшення кількості загальноосвітніх закладів; зменшення студентів у ВНЗ I-II та III-IV рівнів акредитації; зменшення чисельності працівників, що займаються науковою діяльністю відносно до показників негативно-го впливу. Визначені райони-лідери та райони-аутсайтери за темпами соціально-економічного розвитку. За динамікою розвитку провідними районами стали Шевченківський та Індустріальний райони, райони-аутсайтери – Нemişлянський та Київський райони. Запропоновані рекомендації щодо оптимізації розвитку для кожного з районів міста та міста загалом.

Ключевые слова: компонентный анализ, социально-экономическое развитие, социогеосистема, статистические показатели, организация городского пространства, город Харьков, административные районы города Харькова.

Introduction. Due to active development of the Ukrainian cities problems and prospects of urban organization, ways of city space's optimization need to be determined. For Kharkiv city, the second biggest city by population in Ukraine, the leading industrial, scientific and cultural center of the state, question of weaknesses and strengths of development is quite relevant.

The purpose of article to define optimal directions of social and economic development and organization of Kharkiv city space on the basis of the component analysis.

The main part of the study. In order to identify and characterize dynamics of urban space development, it is necessary to carefully investigate changes in social geographical system (SGS) of the city in general and its administrative parts, city districts, over a certain period of time in a multidimensional space (MS). In this article we have used a component analysis of vector development, proposed by Niemets K. and Niemets L. and others [1, 6-9, 17-19].

The essence of this method is definition of development vector projections to MS with the detailed substantial analysis of their changes. This allows us to move from general assessment of the conditions and level of SGS's development in an integral form to the assessment of individual components (parameters). The results can be used to solve such tasks as planning, forecasting and optimizing development, as well as managing, for example, in the context of sustainable development concept implementation. For such tasks, it is necessary to know the fate ("contribution") of each parameter in the overall development of SGS and to find the "vulnerable" places of this process for precise intervention.

From mathematical position this task is reduced to calculation of time derivatives of each parameter in the corresponding process for a certain period and has two variants of a solution. There are qualitative and quantitative variants. The qualitative solution is reduced only to the definition of the time derivative sign (increases, decreases or remains unchanged). A quantitative solution involves determining not only

the sign, but also the value of the derivative, which gives a more accurate assessment of the event on the relative scale. This work is limited to the analysis of exclusively qualitative problem-solving, as the most general.

There are three possible results of calculating time derivatives:

1) if the parameter remained unchanged during the calculation period (the process is stable), the derivative is 0;

2) if the parameter decreases (the process returns to it), the derivative is negative (code -1);

3) if the parameter increases (the process progresses after it), the derivative is positive (code +1).

Concrete recommendations as to how improve organization of Kharkiv city space can be obtained by analyzing changes in the indexes of statistical parameters of various spheres of the city life. A database of 51 indicators describing organization of Kharkiv city space and its general socio-economic development was constructed and processed (Table 1). Such an analysis was performed for all district sociogeosystems of Kharkiv and, in general, for the city. Table 1 shows the dynamics of parameter change for all study periods (from 2010 to 2015).

Table 1

Dynamics of changes in the indexes of statistical parameters of Kharkiv's urban SGS by estimated periods (calculated and constructed by the author according to [2-5, 10-15])

Statistical parameters	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	codes
Number of officially registered enterprises / units	9	9	0	9	9	36
Number of children /k	9	7	6	9	4	35
Number of students / k	9	1	4	9	9	32
Volume of sold industrial products / mln UAH	7	5	3	7	9	31
Volume of sold industrial production / UAH / per.	7	5	3	7	9	31
Natural increase of population / ‰	5	2	2	9	9	27
Natural increase of population / per.	6	1	1	9	9	26
Number of deceased / per.	9	-7	5	7	9	23
Number of deceased / ‰	7	-5	4	7	9	22
Number of births / ‰	0	5	-2	9	9	21
Number of births / per.	-1	5	-3	9	9	19
General migration / per.	-5	9	-5	9	9	17
Volume of realized innovative products / k UAH	1	5	1	3	7	17
Commissioning of residential buildings / k m ²	-3	1	7	5	6	16
Pre-school establishments / units	3	4	4	2	1	14
Number of marriages / units	5	-9	9	7	1	13
Putting into operation of an individual dwelling / km ²	-7	9	3	4	4	13
Number of marriages / ‰	5	-9	9	5	1	11
Migration balance / per.	-3	7	-7	9	5	11
Passenger transportation / k units	-1	-1	-3	9	7	11
Volume of realized services to the population / k UAH	3	5	1	3	-1	11
Freight / kt	1	-5	1	7	5	9
Putting individual residential buildings / units into operation	-7	9	1	6	-1	8
Number of divorces / ‰	9	8	-2	-5	-3	7
Children's health and recreation facilities / units	-2	1	3	3	2	7
Commissioning of residential buildings unit. multi-apartment building	-7	9	1	4	0	7
The number of children who rested in the summer / per.	-5	1	8	-2	4	6
Number of divorces / units	9	9	-3	-7	-3	5
Number of Innovative Enterprises / units	-4	6	2	-1	2	5
New technological processes / units	-5	5	-2	2	4	4
Volume of scientific and scientific work performed / k UAH	1	3	-1	2	-1	4
Foreign direct investment / k dollars USA	3	5	3	1	-9	3
Cinemas / units	1	-1	2	0	0	2
Organizations conducting scientific and scientific-	-4	1	-1	3	3	2

technical work / units.						
Electricity usage / million kWh	7	-7	-3	0	5	2
Foreign direct investment / k dollars USA/per.	3	5	1	1	-9	1
Higher educational institutions of I-II levels of accreditation / units	0	0	0	0	0	0
Higher educational establishments of III-IV accreditation levels / units	0	0	0	0	0	0
Number of theaters / units	0	0	0	0	0	0
Number of clubs / units	0	0	0	1	-1	0
Putting into operation hospital and outpatient clinics (beds) / units	0	0	1	-1	0	0
Museums / units	0	-1	0	0	0	-1
Students of higher education institutions I-II levels of accreditation / k per.	-4	-5	0	3	4	-2
Students of higher education institutions III-IV accreditation levels / k units	-1	-6	-5	5	5	-2
Number of employees of (scientific and technical) activity / per.	-5	-5	-9	9	5	-5
Emissions of pollutants into the air from stationary sources / kt	-2	-3	3	-4	1	-5
General educational establishments / units	-3	1	-2	-2	0	-6
Population / per.	-9	-5	-1	3	3	-9
General migration / per.	3	-9	-3	-3	-3	-15
Use of boiler-oven fuel / k conventional fuel	-1	-7	-7	1	-1	-15
Use of heat energy / k gcal	-1	-9	-9	-7	-9	-35
Total number of codes	42	49	20	166	137	

During the investigated period, development of Kharkiv's SGS was positively influenced by the following factors:

- increase in the number of children at pre-school and educational institutions;
- growth of volumes of sold industrial products;
- increase in the number of officially registered enterprises;
- boiler-burning fuel use decrease ;
- use of heat decrease .

The negative consequence of Kharkiv's SGS development was:

- reduction in population;
- reduction in general educational institutions;
- reduction of students in higher education institutions of I-II and III-IV accreditation levels;
- reduction in the number of employees engaged in scientific activities.

In the last investigated period from 2014-2015, demographic indicators, including birth rates, natural growth, and general migration, have significantly increased. Also indicators of business and industry (volume of sold industrial production and number of officially registered enterprises) have increased. Negative dynamics of development is characteristic of an indicator of direct investments and use of heat power.

The dynamics of changes in statistical indicators depicts the main trends of the city development

(Fig. 1). From 2010 to 2012 there was progressive development, period 2012-2013 was characterized by a decrease in the indicators (from 49 to 20 units). From 2013 to 2014, there was a marked increase in all indicators, namely an increase in the number of codes by 8 times (from 20 to 166 units). The indicated jump in statistical indicators is explained by the positive results of the Euro-2012 football championship, which influenced the development of the city's infrastructure and its socio-economic situation. The period from 2014 to 2015 was characterized by a slight decrease in the total number of indices. The decrease is due to the beginning of hostilities on the territory of the eastern states. Thus, the most progressive period was 2013-2014.

Analyzing changes of the indicator's sums it is possible to notice that for each regional SGS characteristic there are some development features. Improvement of demographic indicators is characteristic of one group of districts (table 2). There are Shevchenkivskiyi and Osnovianskiy districts. Deterioration in the demographic sphere is characteristic for Kholodnohirskiyi, Novobavarskiy and Slobidskiy districts.

Novobavarskiy, Kyivskiy, Slobidskiy, Kholodnohirskiy and Moskovskiy districts are characterized by active industrial and enterprise development, in particular the growth in the number of officially registered enterprises and volume of sold industrial and

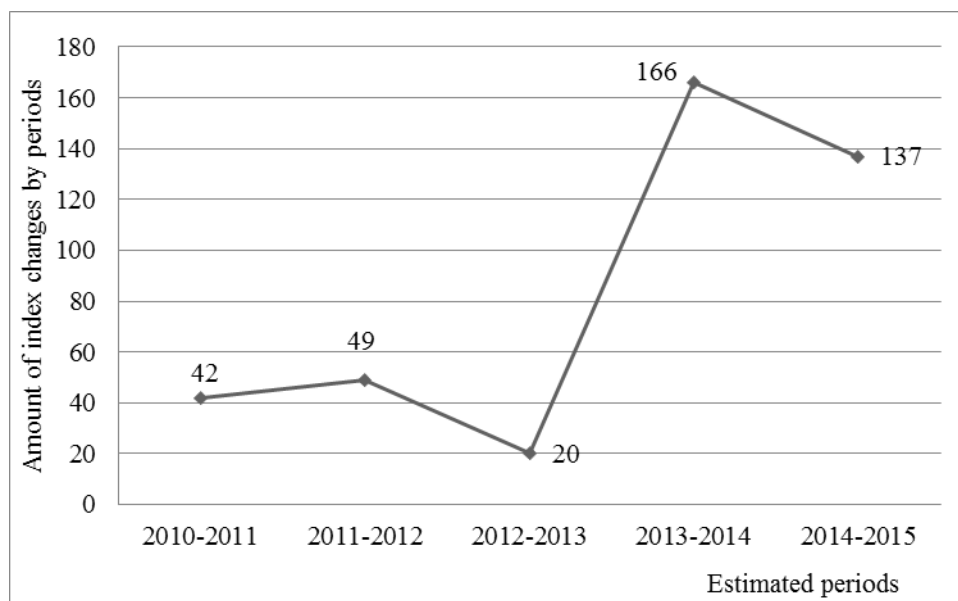

Fig. 1. Changes in statistical parameters index, SGS of Kharkiv city's district development (calculated and constructed by the author according to [2-5, 10-15])

Table 2

Districts of Kharkiv city and indicators with significant growth and reduction (constructed by the author according to component analysis)

№	District	Significant growth	Significant reduction
1.	Shevchenkivskiyi	<ul style="list-style-type: none"> • Number of births, • Natural growth of population, • Number of pupils in secondary schools 	<ul style="list-style-type: none"> • use of heat, • Foreign direct investment, • Number of educational institutions (schools)
2.	Novobavarskiy	<ul style="list-style-type: none"> • Number of officially registered enterprises, • Number of children (pre-school establishments) 	<ul style="list-style-type: none"> • Use of heat energy, • Number of population, • Number of students, • Use of electricity
3.	Kyivskiy	<ul style="list-style-type: none"> • Volume of sold industrial production per person, • Volume of sold industrial products, • Number of officially registered enterprises, • Number of children (pre-school establishments), • Number of deceased 	<ul style="list-style-type: none"> • Number of educational institutions (schools), • Volume of sold services to the population, • Use of boiler-burning fuel
4.	Slobidskiy	<ul style="list-style-type: none"> • Volume of sold innovative products, • Volume of sold industrial products, • Volume of sold industrial products, • General migration, • Number of students 	<ul style="list-style-type: none"> • Number of population, • Use of heat energy, • Number of students, • Use of electricity
5.	Kholodnohirskiy	<ul style="list-style-type: none"> • Freight, • Volume of sold industrial products, • Volume of implemented services to the population 	<ul style="list-style-type: none"> • Number of population, • General migration, • Number of employees of the scientific and technical activities, • Use of heat energy
6.	Moskovskiy	<ul style="list-style-type: none"> • Number of officially registered enterprises, • Number of children (pre-school establishments) 	<ul style="list-style-type: none"> • Total migration, • Volume of scientific and scientific work performed, • Use of heat energy

7.	Industrialnyi	<ul style="list-style-type: none"> • Number of new hospital and ambulatory clinics • Number of children (pre-school establishments) • Number of students 	<ul style="list-style-type: none"> • Total migration, • Number of introduced new technological processes
8.	Nemshlianskyi	<ul style="list-style-type: none"> • Use of heat energy • Number of children resting in the summer • Use of boiler-burning fuel 	<ul style="list-style-type: none"> • Number of officially registered enterprises • Number of students
9.	Osnovianskyi	<ul style="list-style-type: none"> • Use of heat energy • General migration all exits • Number of population • Foreign direct investment 	<ul style="list-style-type: none"> • Number of officially registered enterprises • Number of students • Number of children (pre-school establishments)

innovative products. Foreign direct investment in Slobidskyi district has increased significantly. The health sector has improved in the Industrialnyi region by increasing the number of hospital and outpatient clinics.

The distribution of Kharkiv's SGSs by the sum of indexes indicates a significant differentiation in the development dynamics among them. Thus, the leading regions according to development dynamics are Shevchenkivskyi (63) and Industrialnyi (55) (Fig. 2).

Rapid development of Shevchenkivskyi district was influenced by the improvement of demographic and economic indicators (increase of population, natural growth, officially registered enterprises etc.). Outsider districts by dynamics of development were Nemshlianskyi (33) and Kyivskyi (23) districts. The greatest impact on the slowdown in the devel-

opment of Kyivskyi region had reduction in the volume of services to the population, the volume of scientific and scientific work, number of education institutions. No spatial patterns of territorial differentiation were found (Fig. 3).

Later these calculations were used to formulate recommendations on optimizing the socio-economic and spatial development of Kharkiv city.

Demographic problems, in particular, the reduction of the population (children of preschool age, schoolchildren, youth) are typical for Novobavarskyi, Slobidskyi, Kholodnohirskyi, Osnovianskyi and Nemshlianskyi districts. For these districts, it is proposed to introduce programs for improving the demographic situation. For example, to increase additional payments for the birth of a child and its maintenance, develop a network of establishments for children of school and preschool age.

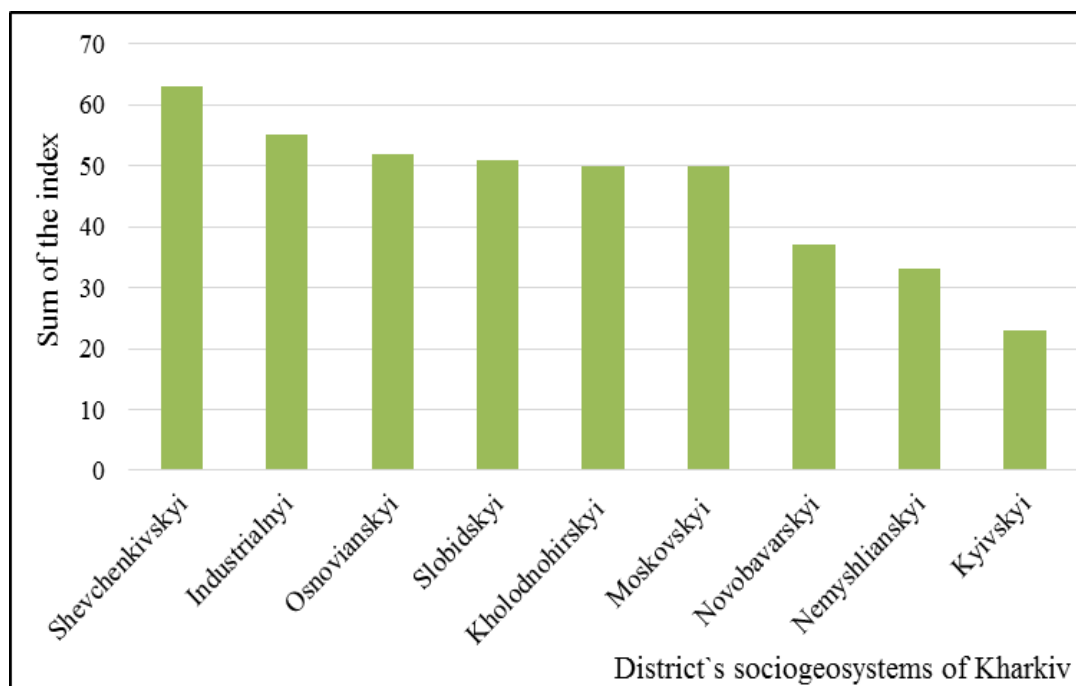

Fig. 2. Distribution of Kharkiv districts by the sum of codes for the period 2010-2015 (constructed by the author according to component analysis)

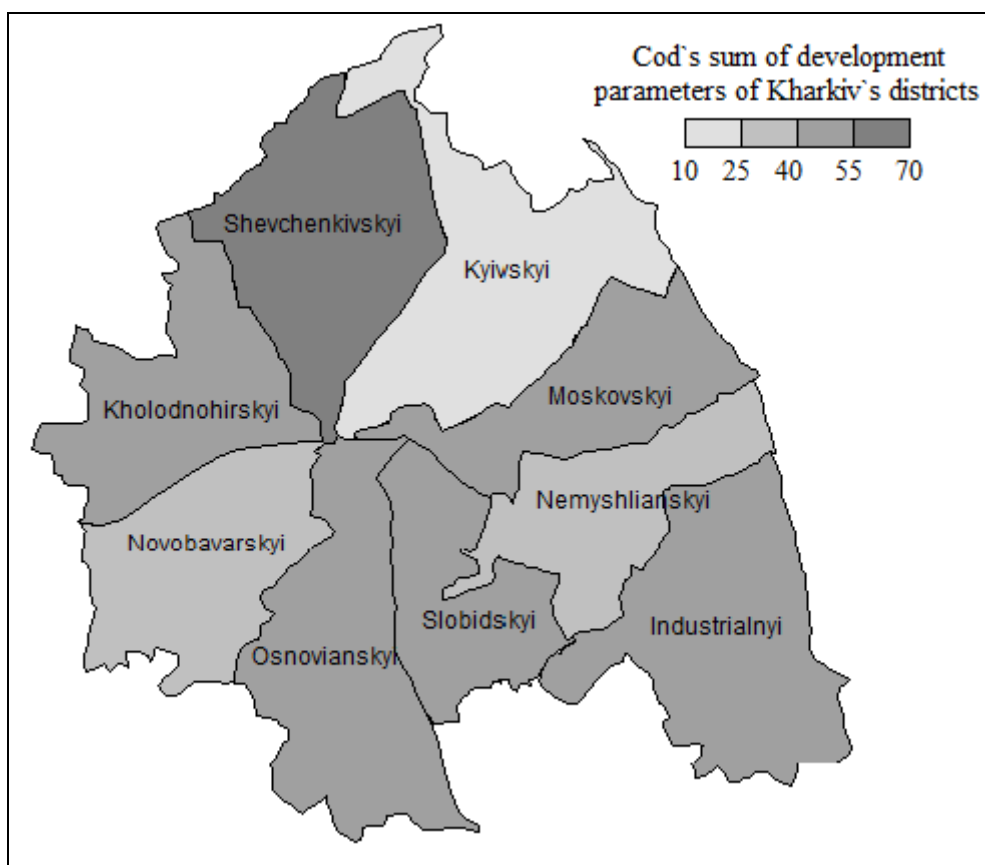

Fig. 3. Cod's sum of development parameters of Kharkiv districts for the period 2010-2015 (constructed by the author according to component analysis)

For Shevchenkivskiy and Kyivskiy districts the reduction in the number of school and pre-school establishments is typical with the general increase of births. It is proposed to increase the number of schools and pre-schools or to renew institutions that are currently not working. Also, it is proposed to update the infrastructure elements of institutions (athletic fields and swimming pools).

There is a decrease in the number of officially registered enterprises Nemyshlianskiy and Osnovianskiy districts. To support business development in these districts it is proposed to introduce partial tax cuts for business organizations, programs to support small and medium businesses.

Conclusions. During 2010-2015 development of Kharkiv SGS was positively influenced by the following factors: an increase in the number of children in preschools and other educational institutions; volumes of the sold industrial output; number of officially registered enterprises; reduction of boiler and oven fuel use ; reduction of heat power use.

Decline in population, reduction of educational institutions and students at higher education institutions by III and III-IV levels; reduction in the number of workers engaged in scientific activity were negative factors for development of Kharkiv's SGS.

For all research time Shevchenkivskiy and Kyivskiy districts were the leaders by all indicators. Nemyshlianskiy and Kyivskiy districts were outsiders by dynamics of development.

For Novobavarskiy, Slobidskiy, Kholodnohirskiy, Osnovianskiy and Nemyshlianskiy districts it is proposed to introduce programs for improving the demographic situation (increase of additional payments for the birth of a child and its maintenance, development of a network of establishments for children of school and preschool age).

For Shevchenkivskiy and Kyivskiy districts it is proposed to increase the number of schools and pre-schools or to renew institutions that are currently not working, update the infrastructure elements of institutions (athletic fields and swimming pools). For Nemyshlianskiy and Osnovianskiy districts it is proposed to support business development (partial tax cuts for business organizations, introduction of programs to support small and medium businesses).

By using the method of component analysis in this study, it was possible to identify the main problems of socio-economic and spatial development of the city, as well as to propose recommendations for its improvement.

References

1. Мезенцев, К. В. Методи дослідження в суспільній географії: традиції і новації / К. В. Мезенцев // *Економічна та соціальна географія*. – 2013. – Вип. 1(66). – С. 31- 42.
2. Місто Харків у 2010 р. (статистичний щорічник) / [під редакцією О.Г. Мамонтової]. – Х., 2011. – 175 с.
3. Місто Харків у 2011 р. (статистичний щорічник) / [під редакцією О.Г. Мамонтової]. – Х., 2012. – 186 с.
4. Місто Харків у 2012 р. (статистичний щорічник) / [під редакцією О.Г. Мамонтової]. – Х., 2013. – 182 с.
5. Місто Харків у 2013 р. (статистичний щорічник) / [під редакцією О.Г. Мамонтової]. – Х., 2014. – 188 с.
6. Немець, К. А. Методика інформаційного аналізу соціально-економічного розвитку регіонів / К. А. Немець, О. К. Немець // *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Регіон – 2008: стратегія оптимального розвитку»*. – Харків : ХНУ. – 2008. – С. 242–246.
7. Немець, К. А. Просторовий аналіз у суспільній географії: нові підходи, методи, моделі : монографія / К. А. Немець, Л. М. Немець. – Харків : ХНУ, 2013. – 225 с.
8. Немец, К. А. Статистические методы и обработка геоинформации: учебно-методическое пособие / К. А. Немец., Е. Ю. Сегиды. – Харьков : Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, 2013. – 60 с.
9. Немець, К. А. Теорія і методологія географічної науки: методи просторового аналізу / Навчально-методичний посібник // К. А. Немець, Л. М. Немець. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна. – 2014. – С. 172.
10. Статистичний щорічник «Міста та райони Харківської області в 2010 році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/statystychnyi-shchorichnyk-mista-ta-raiony-kharkivskoi-oblasti-v-2010-rotsi>
11. Статистичний щорічник «Міста та райони Харківської області в 2011 році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/statystychnyi-shchorichnyk-mista-ta-raiony-kharkivskoi-oblasti-v-2011-rotsi>
12. Статистичний щорічник «Міста та райони Харківської області в 2012 році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/statystychnyi-shchorichnyk-mista-ta-raiony-kharkivskoi-oblasti-v-2012-rotsi>
13. Статистичний щорічник «Міста та райони Харківської області в 2013 році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/statystychnyi-shchorichnyk-mista-ta-raiony-kharkivskoi-oblasti-v-2013-rotsi>
14. Статистичний щорічник «Міста та райони Харківської області в 2014 році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/statystychnyi-shchorichnyk-mista-ta-raiony-kharkivskoi-oblasti-v-2014-rotsi>
15. Статистичний щорічник «Міста та райони Харківської області в 2015 році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/statystychnyi-shchorichnyk-mista-ta-raiony-kharkivskoi-oblasti-v-2015-rotsi>
16. Статистичний щорічник «Харківська область у 2015 році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kh.ukrstat.gov.ua>
17. Топчієв, О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методика / О. Г. Топчієв. – Одеса, 2005. – 632 с.
18. Шаблій, О. І. Математичні методи в соціально-економічній географії [навч. видання] / О. І. Шаблій. – Львів : Світ, 1994. – 304 с.
19. Шаблій, О. І. Основи загальної суспільної географії [підручник] / О. І. Шаблій. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 444 с.